

نسخه‌های خطی شرقی در جهان

Oriental Manuscripts Worldwide

تالیف دکتر امجدعلی

● مرزیه رسولی املشی

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

که در بعضی زبان‌های مهم شرقی از قبیل عربی، فارسی، سانسکریت، تامیلی، تبتی، ترکی و... در این اثر مورد بررسی قرار گرفته‌اند، تاکنون در هیچ اثر مشابهی معرفی نشده است.

در انتهای کتاب فهرستی از منابع برای مطالعه بیشتر و نمایه اعلام ارائه شده است.

درباره مؤلف

دکتر امجدعلی تحصیلات رسمی خود را در دانشگاه اسلامی علیگر گذراند و در تلویزیون هند مشغول کار شد. در سال ۱۹۸۳ بعنوان کتابدار به خدمت مرکز پژوهش ارتباط جمعی در جامعه ملی اسلامی در دهلی نو درآمد و بیش از یک دهه عهده‌دار اداره واحد منابع و اسناد کتابخانه بود. او هم‌چنین مدتی بعنوان مشاور با دانشگاه ملی ایندیپرا گاندی کار کرد. در سال ۱۹۹۳ به دانشگاه اسلامی علیگر پیوست و بعنوان متخصص اطلاع‌رسانی با دارالملک عبدالعزیز در زمینه علوم و تکنولوژی در ریاض همکاری دارد. وی در حال حاضر معاون کتابخانه دانشگاه اسلامی علیگر، مشاور انجمن کتابداری هند و رئیس کمیته مرکزی کتابخانه‌های شرقی است.

دکتر امجدعلی مؤلف چندین کتاب و سی مقاله تحقیقاتی است. بیشترین فعالیتش در زمینه فناوری اطلاعات (IT) در کتابخانه‌های دانشگاهی است و اخیراً دانشگاه معروفی در کشور هند او را بعنوان استاد راهنما برای دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی انتخاب نموده است. آثار او که در انتشارات ESS ESS در دهلی نو به چاپ رسیده است عبارت

• Amjad Ali, *Oriental Manuscripts Worldwide*, New Delhi: Ess Ess pub, 2005, p. 318.

اثر حاضر به معرفی ۳۳ مجموعه شاخص نسخه‌های خطی شرقی در جهان می‌پردازد. مؤلف در مقدمه کتاب یادآور می‌شود که معرفی همه کتابخانه‌ها و مراکز بزرگ و معروف دارنده نسخه‌های خطی در یک جلد امکان‌پذیر نبوده است. دو فصل پایانی کتاب به «نسخه‌های خطی بودیسم در نپال» و «نسخه‌های خطی قرآن در جهان» می‌پردازد. بنا به اظهار مؤلف در مقدمه کتاب مجموعه‌های نسخه‌های خطی

است از:

۱۰. کتابخانه دیوان هند، لندن
India Office Library, London
۱۱. مرکز هنرهای ملی ایندیپرا گاندی. دهلی نو
Indira Gandhi National Centre for the Arts,
New Delhi
۱۲. مؤسسه مطالعات آسیایی، چنای (مدرس)
Institute of Asian Studies, Chennai
۱۳. مؤسسه نسخه‌های خطی، باکو
Institute of Manuscripts, Baku
۱۴. مؤسسه مطالعات شرقی، تاشکند
Institute of Oriental Studies, Tashkent
۱۵. خانه نسخه‌های خطی عراقی، بغداد
Iraqi House of Manuscripts, Baghdad
۱۶. کتابخانه جامع‌الازهر، قاهره
Jamia al Azhar Library, Caira
۱۷. مرکز فرهنگ و میراث جمعه‌الماجد
Juma al Majid Centre for Culture and
Heritage, Dubai
۱۸. کتابخانه عمومی شرقی خدابخش. پاتنه
Khuda Bakhsh Oriental Public Library, Patna
۱۹. مرکز پژوهش و مطالعات اسلامی ملک فیصل،
ریاض
King Faisal Center for Research and Islamic
Studies, Riyadh
۲۰. کتابخانه فرهنگ و آثار تبتی. دهرمشالا
Library of Tibetan Works and Culture,
Dharamshala
۲۱. کتابخانه مولانا آزاد، عیلاگر
Maulana Azad Library, Aligarh
۲۲. کتابخانه ملی و آرشیو قاهره
National Library and Archives, Cairo
۲۳. کتابخانه ملی روسیه، مسکو
National Library of Russia, Moscow
۲۴. کتابخانه رضا رامپور، رامپور
Rampur Raza Library, Rampur
۲۵. انجمن سلطنتی آسیایی، لندن
- *Oriental Libraries of India and their collections*
- *Glossary of Library and Information Science (2v.)*
- *Information Technology and Libraries*
- *Learning in the Information Age*
- *Reference Services and the Digital Sources of Information*
- *Informedia in Higher Education*
- مجموعه نسخه‌های خطی شرقی در جهان
سی و سه کتابخانه یا مرکز تحقیقاتی دارنده نسخه‌های خطی
شرقی در این کتاب به ترتیب الفبایی معرفی شده‌اند. این
کتابخانه‌ها عبارت‌اند از:
۱. انجمن آسیایی، کلکته
Asiatic Society, Kolkata
۲. کتابخانه ایالتی، برلین
Berlin State Library, Berlin
۳. کتابخانه ملی، پاریس
Bibliotheque Nationale, Paris
۴. کتابخانه بادلیان، لندن
Bodleian Library, London
۵. کتابخانه بریتانیا، لندن
British Library, London
۶. کتابخانه چسترییتی، دوبلین
Chester Beatty Library, Dublin
۷. کتابخانه دانشگاه داکا، داکا
Dhaka University Library, Dhaka
۸. کتابخانه عمومی آیت‌الله مرعشی نجفی، قم
Grand Ayatallah Marashi Najafi Public
Library, Qom
۹. کتابخانه نسخ خطی شرقی دولتی در چنای (مدرس)
Government Oriental Library of Manuscripts,
Chennai

محمد ضیاءالدین انصاری، رئیس پیشین کتابخانه عمومی شرقی خدابخش در پاتنه آمده است که به اهمیت میراث نسخه‌های خطی ملل شرق اشاره می‌کند:

قدرت هر ملتی به سه عامل وابسته است: قدرت نظامی، غنای اقتصادی و اقتدار فکری، در میان این سه عامل اقتدار فکری یک ملت، کلید پیشرفت، سعادت و استیلا بر دیگر ملت‌ها محسوب می‌شود. یونان، مصر و انگلستان همواره به دلیل سطح بالای دانش و علم، در صحنه جهانی برتری داشته‌اند. تاریخ نشانگر این است که کتابخانه‌ها در تحولات اجتماعی، فرهنگی و عقلائی ملت‌ها، نقش محوری داشته‌اند. کتابخانه‌ها با هدف اولیه حفظ مظاهر خرد بشری که به صورت اشیای قابل لمس نظیر نسخه‌های خطی و کتاب‌ها درآمده بودند و به منظور گسترش تسهیلات لازم برای مطالعه و تحقیق از منابعی که به وسیله اشخاص یا سازمان‌هایی گردآوری شده و ساماندهی شده بودند بوجود آمدند.

Rayoa Asiatic Society, London

۲۶. انجمن سلطنتی آسیایی، بمبئی

Rayoa Asiatic Society, Mumbai

۲۷. کتابخانه و موزه سالار جنگ، حیدرآباد

Salar Jung Museum and Library, Hyderabad

۲۸. کتابخانه ساراسواتی بهاوان، بنارس

Sarasvati Bhavan Library, Benaras

۲۹. کتابخانه ساراسواتی محل، تنجاور

Saraswati Mahal Library, Tanjavure

۳۰. کتابخانه سلیمانیه، استانبول

Suleymania Library, Istanbul

۳۱. کتابخانه دانشگاه کمبریج، کمبریج

University of Cambridge Library, Cambridge

۳۲. کتابخانه دانشگاه پنجاب، لاهور

University of Punjab Library, Lahore

۳۳. کتابخانه ظاهریه، دمشق

Al-Zahiriya Library, Damascus

اطلاعات ارائه شده در مدخل‌های فوق تقریباً از نوعی یکدستی و هماهنگی برخوردار است. این اطلاعات شامل تاریخچه‌ای کلی راجع به چگونگی پیدایش و شکل‌گیری کتابخانه‌ها، سیر تحول آن‌ها در سال‌های مختلف، بخش‌های مختلف کتابخانه، بخش‌های زبانی نسخه‌های خطی نظیر بخش نسخه‌های خطی عربی، هندی، ایرانی و... بخش‌های ویژه، مواد چاپی، فهرست‌ها و همچنین اهداف مؤسسان کتابخانه‌ها می‌باشد.

مآخذ این کتاب شامل همه منابع موجود اعم از منابع سنتی و چاپی و رسانه‌های الکترونیکی جاری است. پیداست که منابع چاپی مذکور در بیشتر موارد روزآمد نبوده و منابع جدید نیز به صورت خلاصه و موجز در شبکه جهان‌گستر وجود دارد.

در برخی موارد نیز تاریخچه‌ای از نمو فرهنگی و رشد ذخایر فرهنگی آن مملکت ارائه شده است. مثلاً در مورد کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی در ایران ابتدا مقدمه‌ای از حکومت هخامنشیان و رشد فرهنگی آن دوران بعنوان سرسلسله تمدن ایران و لایه‌های تاریخی ایران به اختصار بیان شده است. در ابتدای کتاب پس از پیشگفتار مؤلف مقدمه‌ای از دکتر

قدیمی‌ترین مدرک باقی‌مانده از وجود کتابخانه‌ها در هند مربوط به نوشته‌های یک جهانگرد چینی به نام فا هی یان (Fa Hi Yan) است. هم‌چنین در سفرنامه‌های دیگر جهانگردان خارجی شواهدی برای وجود کتابخانه‌ها در قرون بعدی دیده می‌شود.

با ظهور و سقوط حکومت‌ها در طول تاریخ آنچه امروزه به دست ما رسیده است از عظمت و ویرانی نوع بشر در زمان‌های مختلف سخن می‌گوید. اختراع صنعت چاپ، دومین دستاورد عظیم بشر پس از هنر کاغذسازی بود که منجر به رشد بی‌سابقه علم شد. چاپ سربی بعدها باعث پیشرفت بیشتر این تحول شد و راه را برای تأسیس کتابخانه‌های جدید در ابعاد وسیع هموار کرد. پیش از این ورود به کتابخانه‌ها تنها به نخبگان اختصاص داشت و افراد عادی امتیاز استفاده از کتابخانه‌ها را نداشتند. علاوه بر این به منظور حفظ امنیت و ایمنی منابع کتابخانه‌ها، کتاب‌ها را با زنجیر می‌بستند. البته صنعت چاپ کتاب‌ها را آزاد کرد و راه‌های جدیدی را برای جویندگان دانش گشود که به کتابخانه‌ها بیایند و از منابع و مدارک استفاده نمایند. اما برخلاف هنر کاغذسازی که مسلمانان به سرعت آن را پذیرفتند، قرن‌ها طول کشید تا در قلمرو، سرزمین‌های اسلامی رواج یافت.

از همان ابتدا، نسخه‌های خطی بعنوان منبع اصلی اطلاعات برای پادشاهان، اشراف و اشخاص تحصیلکرده باقی ماند تا هنگامی که مسلمانان به نگرشی علمی دست یافتند. در گسترش علم و دستیابی به کشفیات جدید نقش مهمی ایفا کردند و به حاکمان قدرتمندی تبدیل شدند، اما آن‌ها در زمینه استفاده از صنعت چاپ عقب ماندند و در نتیجه تاریخ شاهد افول آنان شد. با اینکه کشورهای غربی چاپ سربی را در قرن ۱۵ م / ۹ ق بکار می‌بردند، سرزمین‌های اسلامی تنها از قرن ۱۸ م / ۲۱ ق به بعد توانستند از آن بهره‌گیرند.

این مسأله از یک سو موجب افزایش تعداد نسخه‌های خطی شد که تا آن زمان تنها منبع اطلاعات بود در نتیجه تعداد نسخه‌های خطی شرقی که در سراسر جهان پراکنده است با نسخه‌های خطی غربی قابل قیاس است. در هند دسترسی به کاغذ به قرن ۱۳ م / ۷ ق برمی‌گردد و میراث مکتوب تا قرن ۱۶ م / ۱۰ ق که صنعت چاپ در این کشور آغاز شد بر روی کاغذ بدست نیامده است.

براساس این فرضیات، انواع کتابخانه‌ها، از کتابخانه‌های دارای الواح گلی تا کتابخانه‌های دارای مواد الکترونیکی در روزگار ما، شکل گرفتند در واقع پیدایش کتابخانه‌ها در جوامع نشان‌دهنده طلیعه دوره عقلانی آن‌هاست. مدارک به‌جای مانده نگرشی را نسبت به گذشته و تصویری از آینده به ما ارائه می‌دهند. نژادهای بشری که از میراث‌شان به خوبی محافظت کردند در صحنه جهانی بر دیگر ملل استیلا پیدا کردند در این خصوص با نگاهی به تمدن‌های قدیم مصر، یونان، ایران و هند این فرضیه مستدل و قابل اثبات خواهد بود.

از همان آغاز، اسلام بر جست‌وجوی علم و رشد فکری مسلمانان و علاقه آن‌ها به دانش و دانایی تأکید داشته است و به فراگیری دانش از هر منبع موجود و از گهواره تا گور، توصیه شده است. با ظهور اسلام، رشد بی‌سابقه‌ای را در توسعه دانش و پیدایش سنت خواندن، نوشتن و حفظ و نگهداری در اسناد شاهد بوده‌ایم که این رشد منجر به ارتقای کتابخانه‌ها و گسترش هنر کاغذسازی شد.

کاغذ جایگزین پوست درخت، برگ، پوست حیوانات و استخوان به عنوان وسیله‌ای برای ثبت و ضبط، تولید و نگهداری دانش شد که بتدریج میزان تولید نسخه‌های خطی و کتاب‌ها سرعت پیدا کرد و در نهایت منجر به افزایش تعداد کتابخانه‌ها گردید.

در طول حکمروایی هارون الرشید، شهر بغداد در حدود ۳۰۰ کتابخانه داشت، بیت‌الحکمه که از سال ۷۸۶ تا ۸۰۹ ق. م. در آن دوران برپا بود، گذشته تاریخی مسلمانان را به یاد می‌آورد. آن‌ها کتابخانه‌ها را در هر برهه‌ای از زمان، بیشتر گسترش دادند. به عنوان نیازی طبیعی برای اداره این تشکیلات، حرفه کتابداری بوجود آمد که بر نگهداری، تکثیر، نسخه‌برداری، طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی آثار فکری تأکید داشت.

شواهد باستان‌شناسی نشانگر این است که در هند در قرن چهارم بعد از میلاد موادی که برای نوشتن استفاده می‌شد به طور کلی شامل پوست درخت، برگ خرما، لوح‌های مسی، گل و سنگ بود، زیرا پوست و استخوان حیوانات از نظر هندوها نجس و ناپاک بود، تنها به این علت است که میراث فکری هندوها، بودایی‌ها و جینیزم تاکنون به جای مانده و حفظ شده است و در هر گوشه‌ای از آن کشور پیدا می‌شود.

تنها کتابخانه معرفی شده از ایران در این منبع هندی است، معرفی این کتابخانه از زبان دکتر امجدعلی از نظر خوانندگان می‌گذرد:

کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی

بنیان تاریخی این کتابخانه به زمانی برمی‌گردد که آیت‌الله اعظمی مرعشی نجفی در مدرسه علمیه نجف مشغول تحصیل بود. در آن زمان، اهمیت و ارزش نسخه‌های خطی قدیمی یا میراث فرهنگ و تربیت اسلامی ناشناخته باقی مانده بود. او با وجود تلاش‌های طاقت‌فرسا برای تأمین مایحتاج زندگی و کار سخت در کارخانه برنج پاک‌کنی نجف، پولی را نیز برای خرید نسخه‌های خطی قدیمی و کتاب‌های نایاب پس‌انداز می‌کرد و پس از بازگشت به ایران، تلاش برای جمع‌آوری کتاب‌های گرانبها را ادامه داد تا اینکه مجموعه‌ای قابل توجه از نسخه‌های قدیمی و کتاب‌های نایاب را گردآورد و بی‌درنگ یک کتابخانه کوچک در مدرسه علمیه‌ای که تأسیس کرده بود و «مدرسه علمیه مرعشی» نام داشت دایر کرد. بعدها

کتاب حاضر، اثر امجدعلی، تلاشی موفقیت‌آمیز برای راهیابی به گنجینه وسیع دانش بشری است که به صورت اسناد دست‌نویس بیشتر به زبان‌های عربی، فارسی، ترکی و سانسکریت می‌باشد. کتابخانه‌هایی که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته‌اند هر یک دارای بیش از ده‌هزار نسخه خطی و اسناد دیگر هستند.

گردآورنده کتاب به خاطر برداشتن این گام مهم و نیز برای تهیه تمامی اطلاعات لازم به روشی علمی و سازماندهی شده شایسته تقدیر و تحسین است او کتابداری حرفه‌ای و پرشور است و تاکنون چند کتاب درباره جنبه‌های مختلف کتابداری و علم اطلاع‌رسانی نوشته است امید است مطالعات خود را ادامه دهد و درباره کتابخانه‌های کوچک‌تر نیز تحقیقاتی داشته باشد که نسخه‌های خطی کمتری دارند، ولی از لحاظ ارزش اگر بالاتر از کتابخانه‌های بزرگ نباشند با آن‌ها برابر هستند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود هند با یازده کتابخانه در شهرهای کلکته، دهلی‌نو، پاتنه، دهرمشالا، علیگر، رامپور، بمبئی، حیدرآباد، بنارس، تنجاور و چنای بیشترین حجم کتاب را به خود اختصاص داده و کتابخانه‌های دیگر از کشورهای آلمان (برلین)، فرانسه (پاریس)، انگلستان (لندن، کمبریج)، ایرلند (دوبلین)، بنگلادش (داکا)، ایران (قم)، روسیه (باکو، تاشکند)، عراق (بغداد)، امارات متحده عربی (دوبی)، مصر (قاهره)، عربستان سعودی (ریاض)، ترکیه (استانبول)، سوریه (دمشق)، پاکستان (لاهور) انتخاب شده است.

حجم اطلاعات در مدخل کتابخانه بریتانیا از لحاظ بررسی گستردگی موضوعی نسبت به سایر مدخل‌ها بیشتر است، اما مدخل کتابخانه سلیمانیه در ترکیه که از لحاظ دارا بودن میزان دست‌نوشته‌ها و نسخه‌های خطی در جهان مقام اول را دارا می‌باشد، با بررسی کمتر و در حد سایر کتابخانه‌های با اشتها کمتر صورت گرفته است.

اثر فاقد منابع و مأخذ می‌باشد، اگرچه نویسنده در مقدمه استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی مورد استفاده را یادآور شده است، اما ذکری از عنوان منابع و یا آدرس‌های الکترونیکی مورد نظر ارائه نکرده است. تنها در انتهای کتاب ۸۷ منبع برای مطالعه بیشتر معرفی شده است.

در ادامه از آنجا که کتابخانه بزرگ آیت‌الله مرعشی نجفی

کتابخانهٔ مرعشی علاوه بر اینکه مجموعه‌ای از کتاب‌ها، فیلم‌ها، میکروفیش‌ها و عکس‌های قدیمی و کتاب‌های نایاب را در خود جای داده‌است، مرکزی برای مطالعه و تفحص دانشجویان رشتهٔ الهیات دانشگاه‌ها هم برای ایرانیان و هم برای خارجیان می‌باشد. شمار دانش‌پژوهان مرد و زن که از منابع این کتابخانه بهره می‌گیرند در حال افزایش می‌باشد. این کتابخانه از بخش‌های مختلفی تشکیل شده است:

۱. بخش فراهم‌آوری و تهیه کتاب‌های مهم و نسخه‌های خطی و توزیع منابع
۲. بخش نمایه‌سازی کتاب
۳. بخش احیا و مرمت کتاب
۴. بخش صحافی
۵. بخش تدوین دایرةالمعارف کتابخانه‌های مشهور جهان (به ویژه کتابخانه‌هایی که نسخ خطی اسلامی دارند).

مجموعه کتابخانه

برای تأسیس چنین کتابخانه‌ای عظیم و گردآوری ذخایر اسلامی برای استفاده پژوهشگران، مؤسس کتابخانه برخی اهداف زیر را در نظر داشته‌اند:

۱. راه‌اندازی یک مرکز فرهنگی اسلامی بزرگ که نشان‌دهنده دوره‌های رشد و پیشرفت دانشمندان اسلامی در طول قرن ۱۲م/۶ق باشد.
۲. توسعه اندیشه تحقیق در جامعه که اساساً نیاز به آن بیش از دوره‌های گذشته، احساس می‌شود.
۳. اطلاع‌رسانی پژوهش‌هایی مربوط به منابع مکتوب که در یک مرکز بزرگ جمع‌آوری شده‌اند و نیز آگاهی از میراث اسلامی که در زمینه علوم مختلف نوشته شده‌اند، اما در منابع فعلی فهرست نشده‌اند. بنابراین نوشتن و انتشار این فهرست‌ها از زمره اهداف این کتابخانه می‌باشد.
۴. گردآوری کتاب‌های دست‌نویس منحصر بفرد و با ارزش در یک مرکز بزرگ تا از پراکندگی این ثروت ملی که همواره به دست قاچاقچیان بین‌المللی از کشورهای اسلامی خارج می‌شوند، جلوگیری شود.
۵. اولویت گردآوری کتاب‌های دست‌نویس یا نسخه‌های اصل به خط مؤلف که مایه مباهات است و متمرکز ساختن آن‌ها در یک مرکز برای استفاده محققان.

ساختمان فعلی کتابخانه را خریداری نمود و کتاب‌ها را به کتابخانه جدیدالتأسیس منتقل کرد و بدین ترتیب کتابخانهٔ مشهور و ارزشمند مرعشی نجفی شکل گرفت.

مؤسس این کتابخانه، آیت‌الله سیدشهاب‌الدین مرعشی نجفی در سال ۱۲۷۶ هـ. ش از خانواده‌ای عالم و فاضل در نجف اشرف در عراق به دنیا آمد و اولین پایه‌های علوم را نزد پدرش، آیت‌الله سید شمس‌الدین محمدحسینی مرعشی نجفی که یکی از بزرگ‌ترین مراجع اسلامی در آن منطقه محسوب می‌شد و نیز شیخ مرتضی طالقانی، شیخ محمدحسین اصفهانی و مادر بزرگشان، حاجی بی‌بی شمس شرف بیگم طباطبایی، آموخت. هم‌چنین علم حفظ، تجوید و تفسیر قرآن را نزد پدرش و میرزا ابوالحسن مشکینی، شیخ محمدحسین شیرازی، سید هبه‌الدین شهرستانی و سیدابراهیم شفیعی رافعی بغدادی فرا گرفت. علم شجره‌نویسی و انساب را نزد پدر و سیدرضا موسوی غریفی سائق بهرانی و برادرش سیدمهدی غریفی، علم فقه و اصول را نزد پدرش، شیخ مرتضی طالقانی، سیدمحمدرضا رفسنجانی، شیخ غلامعلی قمی، میرزا ابوالحسن مشکینی، سیدآقا شوشتری، میرزا محمدعلی کاظمینی، شیخ عبدالحسین رشتی، میرزا آقا اصطهباناتی، شیخ موسی کرمانشاهی، شیخ نعمت‌الله لاریجانی و سیدعلی طباطبایی، ریاضیات و نجوم را نزد شیخ عبدالکریم بوشهری، سیدابوالقاسم موسوی خوانساری، دکتر عندلیب زاده، میرزا محمود اهری، آقامحمد محلاتی، شیخ عبدالحمید دشتی، میرزا احمد منجم و سیدکاظم عصار، طب را نزد پدر و محمدعلی خان مؤیدالاطباء، علم رجال، درایه و حدیث را نزد پدر و سید ابوتراب خوانساری، میرزا محمد تهرانی، شیخ عبدالله ممقانی و میرزا ابوالهدی کرباسی، فقه و اصول را در محضر شیخ ضیاءالدین عراقی، بزرگ‌ترین مدرس علم اصول در نجف اشرف، سیداحمد بهبهانی، شیخ احمد کاشف الغطاء، شیخ علی‌اصغر خطایی تبریزی و شیخ محمدرضا مسجدشاهی، آموخت.

وی سه سال در سامرا و کاظمین به فراگیری علم کامله فقه، حدیث و رجال نزد سیدحسن صدر، و اصول در محضر شیخ مهدی خالصی مشغول بود. پس از اینکه دوباره به نجف برگشت علم خطابه را در محضر پدر و شیخ محمدجواد بلاغی، شیخ محمداسماعیل محلاتی و سید هبه‌الدین شهرستانی کسب کرد.

ایرانی و خارجی انجام داده و ارتباطاتی را با دیگر کتابخانه‌ها و مراکز علمی - فرهنگی در سراسر دنیا داشته و اقدام به تهیه میکروفیلم‌هایی از نسخه‌های خطی کرده‌است. هم‌اکنون تعمیرات ساختمان کتابخانه کامل شده است. زیربنای کتابخانه ۲۱/۰۰۰ متر مربع در دو ساختمان جداگانه می‌باشد. یکی از بناها دارای پنج طبقه و ساختمان دیگر هفت طبقه می‌باشد. گنجایش کتابخانه برای بیشتر از سه میلیون جلد کتاب و صد و بیست هزار نسخه خطی در نظر گرفته شده است. اکنون کتابخانه دارای بیش از ۵۰۰/۰۰۰ کتاب چاپی و در حدود ۳۰/۰۰۰ نسخه خطی با بیش از ۶۰/۰۰۰ عنوان مختلف می‌باشد. کتاب‌های این کتابخانه به زبان‌های مختلف فارسی، عربی، ترکی، اردو، سانسکریت، ایتالیایی، فرانسه، آلمانی، انگلیسی، روسی، ایتالیایی و زبان‌های دیگر می‌باشد. تعداد کتاب‌های چاپی به زبان‌های عربی، ترکی، اردو و فارسی بالغ بر ۴۵۰/۰۰۰ جلد است. مجموعه کتابخانه در حال حاضر دارای ۳۰/۰۰۰ کتاب نایاب است که تاریخ چاپ برخی از آن‌ها به چهارصد سال پیش و مابقی به دوره ظهور اسلام برمی‌گردد.

هم‌اکنون کتابخانه مرعشی نجفی با بیش از چهارصد مرکز تحقیقاتی - علمی، سازمان‌های فرهنگی، دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های بزرگ دنیا در ارتباط است. ابزارهای رایانه‌ای نیز در کتابخانه راه‌اندازی و نصب شده است و پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را در سازماندهی کتابخانه و انتقال اطلاعات آن به همراه داشته است. فناوری جدید هم‌چنین ارتباط کتابخانه را با اینترنت ممکن ساخته است.

اسناد و دست‌نوشته‌های مربوط به ادوار مختلف تاریخی موجود در کتابخانه‌ها و هم‌چنین مراکز علمی و فرهنگی ایران و ازبکستان پیوسته در حال مبادله می‌باشند. این متخصصان از دو کتابخانه مذکور همواره در حال بررسی دست‌نوشته‌های تاریخی خود هستند تا رونوشتی از نسخه مورد نیاز برای ملل دیگر را تهیه کنند.

نمونه بارز چنین فعالیتی نسخه‌های خطی مربوط به امام بخاری در موضوع فقه متعلق به کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی و مؤسسه پژوهش شرق‌شناسی ابوریحان بیرونی در تاشکند و مبادله دائم اطلاعات و مهارت‌هایی درباره روش‌های اساسی حفظ و نگهداری دست‌نوشته‌ها بین کتابخانه ابوریحان

۶. تهیه و گردآوری عکس‌ها، میکروفیلم‌ها و آرشیوهای کتاب‌های خطی افتخارآمیز اسلامی که قبلاً از ایران یا کشورهای اسلامی خارج شده‌اند و هم‌اکنون در دیگر کتابخانه‌های جهان نگهداری می‌شوند جهت استفاده محققان مورد استفاده قرار گیرد.

۷. در اختیار گذاشتن این خزانه بزرگ بشری برای نسل‌های آینده تا بدین وسیله تمدن باارزش نیاکان خود را بشناسند و بتوانند تاریخ علم را که تنها در این گونه منابع یافت می‌شود تدوین کنند.

۸. مراقبت و نگهداری ذخایر مکتوب اسلامی که از میان مصائب تاریخی (آتش‌سوزی، بی‌توجهی دولتمردان ضد علم و بی‌ارزش به میراث مکتوب، ظهور و تشدید مخالفت‌های مذهبی در طول سالیان، سیل و زلزله) مصون مانده‌اند با مرمت و تهیه میکروفیلم از نسخ از فرسودگی بیشتر این میراث بشری جلوگیری شود.

قابل ذکر است که کتابخانه آیت‌الله مرعشی یکی از مهم‌ترین و غنی‌ترین دارندگان منابع نسخه‌های خطی در ایران است و از لحاظ تعداد نسخه‌های خطی بزرگ‌ترین کتابخانه در ایران است و سومین کتابخانه در جهان، پس از کتابخانه سلیمانیه در ترکیه و دارالکتب در قاهره می‌باشد. این کتابخانه حاصل تلاش مردی است که فعالیت‌های فرهنگی او کار مذهبی او را تحت‌الشعاع قرار داد و او را بیشتر به عنوان یک نویسنده بزرگ مشهور ساخت تا نگهبانی برای میراث ملی گذشته. در زمانی که اهمیت میراث فرهنگی در جامعه ناشناخته مانده است شناخت چنین شخصیتی قابل توجه است. او از طریق فروش وسایل شخصی و تحمل سختی، مبادرت به خریدن و گردآوری نسخ خطی می‌کرد تا از خروج آنها از کشور جلوگیری کند.

در فروتنی وی در تعقیب علم، همین بس که خواسته بود که در ورودی دالان کتابخانه‌اش، در زیر پای دانشجویانی که در حال آمد و رفت به کتابخانه هستند مدفون شود.

کتابخانه آیت‌الله مرعشی در حال حاضر زیر نظر سیدمحمود مرعشی، پسر آیت‌الله مرعشی، اداره می‌شود که خود نیز یکی از متخصصان نسخه‌های خطی در جهان بشمار می‌رود و در خلال سال‌های اخیر، تلاش‌های فراوانی برای گسترش و وسعت کتابخانه جهت دستیابی آسان محققان